

Sarrera

Hamabi ordu autobusean iragan eta gero, azkenean iritsi naiz Murtziara. Ondoan nuen gizon heldua Benidormen jaitsi da, «Espainiako hiririk kosmopolitena», azaldu dit: dirudienez, 110 nazionalitate desberdineko biztanleak ditu. Horretaz gain, «munduan metro karratuko etxe orratz gehien dituen bigarren hiria da, Manhattan eta gero» eta «Europako skylinerik harrigarriena du», kontatu dit nire bidaideak harro. Ez nintzen sekula Benidormen egon; autobusa hara heldu denean hotzikarak sartu zaizkit, eta susmatzen bannuen ere, gizonak eta nik oso balio desberdinak ditugula konfirmatu dut nire baitan.

Murtzia, aldiz, hiri arrunta dirudi: betiko inguruneko auzo aspergarriak, nolabaiteko xarma duen hiri-zentroa eta jende pilo taberna eta terrazetan. Murtziara etorri banaiz Manifesta ikustera izan da, eta ondorioz, ez dut hiria bisitatzeko horrenbeste denborarik izango; baina tira, hobe da beti erakusketa mordoa ikusi eta gero, pote bat hartzeko, leku atsegin batean egotea.

Ugazaben saria

Mario Vargas Llosak irabazi du aurten Nobel literatur saria. Idazle ezaguna, lehen liburuetan esperimenezko formal erakargarria eta errebindikazio soziala elkartu, eta egun aldarrikapen horiekin kontraesanetan erortzen den iritzi politiko publikoa eta sormen urriagoa erakutsi duen idazlea. Eta noski, espainolez idazten duena.

«Munduko idazlerik hobereana» kontsideratzen da Nobel saria jasotzen duena; zelako harrotasuna izan behar den ho-

nako baieztapena plazaratzeko. Hasteko, Suediako akademiako kideak direnez saria ematen dutenak, askoz ere hurbilago dituzte Europako eta mendebaldeko pentsamendu modu eta literatur tradizioak. Haien literaturaren ulerpena euren kulturengandik aski definitua dago, eta formatu desberdinak onartzeko zailtasun nabariak dituzte. Ahotsaren bidez igorritako sorkuntza narratiboak, esaterako, ez du Nobelean lekurik. Beraz, munduaren ikuspegi oso estua dugu sari horren jarraitzaileok, eta okerrera, horren kontzientzia pitin bat ere ez.

Izan ere, mendebaldeko ikuspegi hertsia duela ezin da uka. Saria jaso duten idazleen artean, ingelesa, frantsesa, alemana eta espainola erabiltzen dutenak ehuneko hirurogei dira. Atzetik datozen hizkuntza «txikiei» dagokienean, portugesa, daniera, suediera, norvegiera, greziera, japoniera eta errusiera dira nagusi. Mendebaldeko herrialde garatuetakoak edota gehiengo hizkuntzak hitz egiten dituztenak azkarragoak, sortzaileagoak eta berritzaileagoak ote gara orduan, literatura arloan behintzat.

Eurozentrismoari itzulpenaren arazoa gehitzen zaio. Suediako akademiako kideek ingelesa, frantsesa edo alemana hitz egiten dituztenez (hitz egitekotan), hizkuntza horietako idazleen lanak jatorrizko bertsioan irakurriko dira. Hizkuntza txikien proposamenak beti itzultzaile baten esku aurkeztu beharko dira, ordea; eta anitzetan, gainera, bi itzulpenen bidez, euskaratik espainolera eta horretatik suediera edo ingelesera, esaterako.

Itzulpenaren gaia ez da nolana hikoia, itzulpen bat egiten den bakoitzean interpretazio bat egiten baita ere. Beti daude esaldi berbera esateko modu ezberdinak, eta modu desberdin bakoitzak konnotazio bat du, esanahia aldatzen duen ñabardura zolia. Ezinezkoa da itzultzailearen subjektibotasuna, hots, bere testua ulertzeko modua, ekiditea. *Traduttore traditore* dio esaerak: itzulpenak jatorrizko esanahi anitzei traizioa dakar bere baitan.

Mundua handia da, eta komunikabide berrien bidez gero eta handiago eta aldi berean hurbilago dugula uste dugu.

Baina egia al da hori? Azkenean, hizkuntz nagusiak inposatzen dira komunikazio modu nabarmen bezala, eta talde txikiok, gutxiengo hizkuntzok, traidorez traidore joan behar dugu ustezko merkatu demokratiko eta irekira iristeko.

Ekitaldi-arte

Cartagenan gaude, Europa osoko artearen profesional eta kazetariz betetako bost autobus, Manifestak hiri honetan dituen egoitzak ikusteko prest, bienalaren sukarrak hartuta. MURAMean da aurkezpen ofiziala. Aurrez Manifestako zuzendari internazionalak egiten du hitz, horrelako ebentotan ohizkoak diren zorionak luzatuz eta abar. Ingelesez zuzentzen zaigu. Ondoren Cartagenako alkateak hartzen du hitza. Bere lehen esaldia, gogoratzeko modukoa: Vargas Llosak bart Nobela irabazi duenez, espainolaren gailentze eta garrantzia erakutsiz, bera hizkuntza horretan arituko da. Ole.

Ondoren, burgoikeriaz bere gobernuak hiriaren arrastu arkeologikoei onura ekonomikoa ateratzen zein ondo jakin duen azaltzen digu; nola ulertu duten ondareak, eraikuntza eta garapena geldiarazten badu ere, bere abantailak ere izan ditzakeela, gu bezalako (arte profesional eta prentsari buruz ari da) pertsonak erakarriz. Eta berdin jokatu nahi izan dutela arte garaikidearekin.

Itzultzaileak, lemari jarraituz, traidorearena jokatu du, oraingo honetan hizlariaren onerako, eta Vargas Llosa zoriondu ostean eskerrak ematera dedikatu da, politika kulturalen egia erakutsi diguten hitzak kanpokoei ezkutatzuz.

Etorkizunaren iragana

Herbehereei so gaude. Orain arte, Herbehereek izan dute Europako politika kultural interesgarriena eskaintzen zuen antolakuntza. Gobernuak dirua Fonds BKVB (Ikus-arteentzako, arkitekturarentzako eta diseinurako fondoak akroni-

moa) izeneko fundazioari ematen zion, hori zelarik gero profesional eta instituzioen artean banatzen zuena. Fundazioaren buruak ez dira politikariak, baizik eta arte munduko agenteak, esparru horren beharrak eta banakotasunak sakonki ezagutu eta aztertu ditzaketenak, eta politikariek haiengan delegatzen dute mundu kulturalaren antolaketa. Eta horrek oinarritzko desberdintasun bat markatzen du, esaterako, Euskal Herriko edo estatu espainoleko sistemarekiko.

Horrela, Herbehereetan beste lekuetan izaten ez diren erraztasunak eskaintzen zaizkie artean dabiltzanei: esaterako, bizitza profesionaleko momentu desberdinetan, eta ikasketak bukatu bezain laster, eskatu ahal dituzten soldata antzeko diru-laguntzak, hainbat urteetan luzatzen direnak. Izan ere, Grezian filosofoek denbora pentsatzen pasatzen zuten modu berean, Herbehereetan kreatibitateak bere jana behar duela ulertzen da, eta hori ikasketek, ikerketek, gogoetarako eta esperimentaziorako unek osatzen dute, denbora asko eta diru gutxi suposatzen duten prozesuek, alegia. Ondorioz, ikus daitezkeen helburuetara iristeko, ikusten ez diren pausoak sustatzen ditu hango politika kulturalak.

Euskal Herrian politikariek barre algarak botako lituzkete horrelako ideia-aren aurrean. Guggenheimek ondo erakutsi die arteak, izan ere, giza garapena, kulturarekiko sentsibilizazioa, pentsamendu kritikoa eta kuriositatea baztertuz, dirua eman dezakeela. Horregatik, inoiz iritsi ez diren denboren malenkoniak begiratzen diegu Herbehereei.

Baina bertako egoera ere bukatzeaz dagoela dirudi, Europako lurralde anitzetan gertatzen ari den modu berean, krisia lagun, Herbehereetan eskuineko talde erradikala sartu baita boterean. Zabaltzen ari da gure mundu globalizatuan kapitalismoari eusteko grina, behar dena sakrifikatuz. Eta Herbehereetan sakrifizio hori kulturak jasango du. Ehuneko berrogeita hamarrean murriztuko da arte eta arkitekturrari zuzentzen zaion dirua, eta ondorioz, laguntzak ere moztu egingo dira. Aurrekaritzat hartzen genuen eredia iragan bihurtzeaz dugu, eta Herbehereetako kultura mun-

duak ez ezik, beste guztiok ere kolpe latza jasoko dugu. Mister Moneyk irabazi digu txanda.

Elkarrizketa isila

Laurent Grassok film bat sortu du Manifestarako: Cartagenako kostaldean barreiatzen diren bunkerrak, gotorlekuak, itsaspekoen gordelekuak irudikatu ditu, hiriaren hogeitene baina gehiagoko defentsarako posizio militarra erakutsiz. Filmak ez du hitzik, momentu batzuetan igotzen den makinaren antzeko zarata bat besterik ez, eta bestela, naturaren isiltasun zalapartatsua. Orokorrean, mendiak, lurmuturrak eta abandonatu itxurako eraikinak erakusten dira, eta zenbaite-tan miliziaren fragatak eta bestelako ontziak, jostailuak balira lez ur lasaiaren gainean. Akzio nabarmenik ez dagoen arren, horrek izutzen du hain zuzen: konspirazio bortitz eta mingarriaren memoria eta aukera ezkutua, aldi berean.

Manifestaren gai orokorra Afrikako Iparraldearekin elkarrizketa da. Nire ustez, Grassok beste inork baino hobeto erakutsi du zein naturakoa den elkarrizketa hori. Lotsagarria da, estatu honek eta Europako besteek bultzatzen dituzten immigrazio legeak kontuan hartuz, non eta Espainian horrelako gaia proposatzea, leku desberdinetakook pozik, alai eta bizikidetzan egunak pasatuko bagenitu bezala. Gure elkarrizketa modurik historikoena miliziaren bidezkoa izan da, bai gure ingurukoekin, bai gure artean, eta aldatzeko grinaren inpresioa ez du erakusten ez sistemak, ez gizarteak. Ez dakit Grassok lan hau gauzatzerakoan horren kritika zuzena ote zuen buruan, baina baietz pentsatu eta kape-la kentzen dut. Autopsien pabilioi zaharrean erakusten da filma gainera, eta ezin kasualitatea izan. Irudietan ez dau-den hildakoek lekuaren memorian diraute.

Beste artista eta komisario gehienek Afrikako Iparraldearekiko elkarrizketa hori ekidin dute gai bezala, eta ulertzekoa da, aurpegi alai faltsu bat erakusteko, hobe delako bertan behera uztea saiakera. Gainera, zer dakite Hungaria, Is-

rael, Suedia, Ingalaterra, AEB edo Kanadako artistek Murtziako zonaldeko historia eta egungo egoerari buruz? Badi-ra noski denboralditxo bat bertan pasatu dutenak, eta horren inguruan lan egitera ausartu direnak, zenbait, Grasso moduan, bikainki; baina ulertzekoa da ere testuinguru horretan arrotz sentitzea, eta azken finean, haien testuinguruetan duten lanekin aurrera jarraitu nahi izatea.

Bitxia da, izan ere, arte munduaren joera. Erakusketen bidez globalizazio kapitalistari kritika egiten diogun bitartean, Cartagenan ukrainar baten ondoan ikusten dut herbehere-tar batek Melillari buruz egindako lana. Konturatzen al gara gu geu geure inkoherentziaz? Baina ba al dugu, erregimen mundialaren aurrean, horren kontra egiteko beste tresnarik, gure pentsamendu kritikoa sortzeko grina eta gure ekintza kulturala ez bada?

Gibel solasa

Manifesta gozatu eta sufritu ostean, beste hamabi ordu ditut autobusean etxean sofan botako naizen arte. Berriz ere Benidormen gelditzen gara, eta bidaiari adinduz betetzen zaigu busa. Oporretatik datoz Euskal Herrira bueltan, uda osoa bertan igaro eta gero. Skylinea begiratzen dut, zementuzko gorakada ingurune natural eder batean. Agian Benidorm aurkeztu beharko litzateke hurrengo Manifestaren egoitza izateko. Azken finean, hemen bai badakitela zer den kosmopolita izatea. ¶